ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 123, Aralık 2021, s. 407-419

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.54004>

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date
28.10.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.12.2021

Deniz BEYHAN

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Bilimleri ABD
Yüksek Lisans Öğrencisi
denizbeyhan@icloud.com
Orcid: 0000-0002-9435-0700

Doç. Dr. Sertan DEMİR

Sakarya Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Ses Eğitimi Bölümü
sdemir@sakarya.edu.tr
Orcid: 0000-0002-5062-5266

**MALATYA/ARAPGİR BÖLGESİNDEKİ SEMAHLARIN MÜZİKÂL
ÖZELLİKLERİ**

Öz

Din toplumları etkileyen önemli öğelerden biridir. Yapılan savaşlarla birlikte birçok toplum yeni inanış biçimleri ile tanışmıştır. Anadolu’da yaşayan Türkler de İslamiyet’in kabulü ile birlikte Alevi inancı ile tanışmışlardır. Alevi inancına sahip bireyler ibadetlerini gerçekleştirmek için önce tekke ve dergahlarda toplanmışlardır. Daha sonra tekke ve dergahların kapanması ile Cem evlerinde ibadetlerini gerçekleştirmişlerdir. Cem evlerinde gerçekleştirilen ibadetlerde kullanılan önemli unsurlardan biri de müziktir. Müzik, gerçekleştirilen ibadetin temelinde yatmaktadır. Bu dini müziklere ise semah denilmektedir. Anadolu’nun birçok bölgesinde Alevi inancına sahip topluluklar yaşamaktadır. Malatya’nın Arapgir bölgesinde de bu inanış biçimi varlığını sürdürmektedir. TRT repertuarı incelendiğinde Arapgir bölgesine ait bir adet semah olduğu görülmektedir ancak Demir’in 2011-2014 yıllarında yaptığı derleme çalışmalarında bu bölgeye ait semahların sayısı artmıştır. Yapılan çalışmalarda derlenen eserler incelendiğinde hepsinin hüseyini makamına benzediği görülmektedir ayrıca eserlerde farklı usul yapılarının kullanıldığı da saptanmıştır. Araştırmada, Arapgir ilçesindeki Alevi

topluluklarının dini müzikal özelliklerinin, Arapgir bölgesine ait olan semahların incelenmesi ile saptanması amaçlanmaktadır. Araştırmada yöntem olarak literatür taraması, yarı yapılandırılmış görüşme ve alan araştırması yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Malatya, Arapgir, Semah, Arapgir Semahları.

MUSICAL CHARACTERISTICS OF SEMAHS IN MALATYA/ARAPGIR REGION

Abstract

Religion is one of the important elements affecting societies. With the wars that were fought, many societies got acquainted with new forms of faith. Turks living in Anatolia also got acquainted with the Alevi faith through the acceptance of Islam. People of the Alevi faith first gathered in tekkes and dargahs to perform their worship. Then, with the closure of the tekke and dargahs, they performed their worship in the Cem houses. One of the important elements used in worship in Cem houses is music. Music, is the basis of the worship performed. This religious music is called semah. In many regions of Anatolia, communities with the Alevi faith live. This form of belief continues to exist in the Arapgir region of Malatya. When the TRT repertoire is examined, it is seen that there is a semah belonging to the Arapgir region but in Demir's compilation studies conducted in 2011-2014, the number of semahs belonging to this region has increased. When the works compiled in the studies are examined, it is seen that they are all similar to the Hüseyni maqam moreover it has also been determined that different procedural structures were used in the works. In the study, it is aimed to determine the religious musical characteristics of Alevi communities in Arapgir district by examining semahs belonging to the Arapgir region. Literature review, semi-structured interview and field research methods were used as methods in the study.

Keywords: Malatya, Arapgir, Semah, Arapgir Semahs.

GİRİŞ

İnsanlar yüzyıllar boyunca farklı bölgelerde yaşamışlar, farklı gelenekler oluşturmuş ve farklı inanışlar edinmişlerdir. Her inanışın bir geçmişi vardır ve zamanla yeni inanç sistemlerinin oluşturulduğu da bilinmektedir. “Eski inanışlardan biri olarak kabul edilen Şamanizm’in günümüzde var olan birçok toplumu etkisi altına aldığı görülmektedir” (Buluç, 2016: 1-2).

“Şamanizm kısaca, erken taş devrine kadar dayanan bir inanç sistemi olarak tanımlanmaktadır” (Akgün, 2008: ix). “Çoğunlukla Asya kıtasında yaşayan göçebe topluluklar tarafından benimsenmiştir” (Perrin, 2003: 19). “Şaman inancına göre dünyayı var eden üç farklı bölüm bulunmaktadır. Bunlar; gök, yer ve yer altı olarak tanımlanır. Şamanizm’in temeline bakıldığında aslında Göktanrı inancının benimsendiği görülmektedir” (Perrin, 2003: 11-31; Akgün, 2008: 16).

“19. yüzyılın 2. yarısında Orta Asya Türkleri arasında araştırma yapan V.V.Radloff, V.Verbitsky, A.Anohin gibi Rusların tespitleri sonucunda eski Türk dininin ana vasfında Şamanlık varmış gibi bir düşünce hasıl olmuştur” (Gömeç, 1998: 41).

Ocak'a (1983: 35) göre Türkler, birçok farklı inanışın kültür ve geleneklerini benimsemek durumunda kalmıştır ancak Şamanizm'in etkileri İslamiyet dönemine ve sonrasına kadar dayanmaktadır.

İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türkler için yeni bir inanış biçimi var olmuştur. Bu inanış biçimi kendi içinde kollara ayrılmaktadır. Bunlardan biri de Aleviliktir. Alevilik tarih bağlamında incelendiğinde, "Hz. Muhammed'in ölümünün ardından İslamiyet'i temsil edecek yeni bir halifenin seçilmesine karar verildiği, yeni halifenin Hz. Muhammed'in hem damadı hem de amcasının oğlu olan Hz. Ali olması gerektiğini düşünenler ve onu imam olarak kabul edenlere Alevi denildiği görülmektedir" (Balcıoğlu, 2003: 211-214).

Anadolu Aleviliğine benzeyen farklı inanışların da var olduğu görülmektedir, Örneğin Şiilik; "Ali taraftarı olmak ve onun yolunda yürümek anlamlarına gelmektedir ve çoğunlukla İran, Azerbaycan gibi bölgelerde bu inanışa rastlanılmaktadır" (Atay, 1983: 18-19). Bununla birlikte "günümüzde İran, Irak gibi bölgelerde Ehl-i Hak, Yaresan ve Kakailer olarak anılan Alevi toplulukların da olduğu bilinmektedir" (Karaca, 2020: 52; Özdemir, 2009: 11-19).

"Alevi toplumların inanç biçimlerinde yer alan Hak-Muhammed-Ali olgusu, ¹tevhid, ²nübüvvet ve ³velayet kavramları sonucunda vahdet-i vücud ile açıklanmaktadır" (Sarıkaya, 2016: 11).

"Vahdet-i vücud düşüncesinde, temelde, varlıkta mutlak birlik bulunur. Varlık, Allah'ın sıfatlarının tezahürü ile meydana geldiğinden yaratanla yaratılanın bir olduğu düşüncesi savunulur. Allah tarafından yaratılan her şey O'nunla aynı nitelikten olur, yaratılan yaratanın görünüş alanına çıkar, yaratılış Allah'ın özünden fışkırır ve bu yüzden Allah'ın eseri olan evren O'nun için eksiklik sayılacak hiçbir nitelik içermez. O halde tek ve mutlak varlık olan Allah, bütün varlıkların aslıdır" (Ünver, 2009: 538).

Bireylerin, bağlı olduğu inanç fark etmeksizin ruhani bir rahatlama ve ibadet etme imkânı edinmek için farklı mekânlar belirlediği bilinmektedir.

"Cemlerin ilk olarak nerede ve ne zaman yapıldığına dair net bir görüş belirtilmemektedir ve bu konu hakkında farklı düşünceler dile getirilmektedir" (Rençber, 2012: 76). Bu düşüncelerden en bilindik olanı ise Kırklar Meclisi ve Kırklar Cemi olarak adlandırılan olaydır.

"...Alevi-Bektaşî inancının en önemli ibadeti olan ayin-i cemin de kökenini bizlere vermektedir. Kırklar Meclisi'nde gerçekleşen Kırklar Cemi; Alevilerin, soydan birinci doğumu olan anadan doğma yerine, ikrar vererek (tigbend bağlamak da denilir) yola girdikleri ve bir mürşide bağlandıkları ve gerçek doğum olarak kabul ettikleri babadan doğma olgusunun gerçekleştiği yerdir" (Sivri & Kuşca, 2014: 88-89).

"Alevîlere göre cem erkânları Hz. Muhammed'in Miraçtan döndükten sonra Kırklar Meclisi olarak isimlendirilen topluluğu ziyaret etmesi ve orada bulunan kişilerle olan konuşmalarına dayanır. Her cem erkânı bu olayın hatırlanması, canlandırılması, ruhsal olarak yeniden yaşatılmasını sembolize etmektedir. Alevîler cem ayininin ilk olarak burada yapıldığını iddia ederler" (Rençber, 2012: 76).

¹ "Sözlükte "tek ve bir olmak" anlamındaki vahd (vahdet, vühûd) kökünden türeyen tevhid "bir şeyin bir ve tek olduğunu kabul etmek" demektir" (islamansiklopedisi.org.tr, 13.02.2021).

² "Râgıb el-İsfahânî, "Allah ile akıl sahibi kulları arasında dünya ve âhiret hayatlarıyla ilgili ihtiyaçlarının giderilmesi için yapılan elçilik görevi" diye tarif etmiştir" (islamansiklopedisi.org.tr, 13.02.2021).

³ "Sözlükte "yakın olmak, yakınlık" anlamındaki vely kökünden türeyen velâyet "sevmek; yönelmek, yardım etmek; bir işin sorumluluğu kendi üstünde olmak" mânalarına da gelir" (islamansiklopedisi.org.tr, 13.02.2021).

“Alevi inancına sahip bireylerin ibadetlerini gerçekleştirmek için tekke ve dergâhlarda toplanırlardı ancak Cumhuriyetin ilanı ile birlikte tekke ve dergâhlar kapatılmış bu nedenle Alevi toplulukları ibadetlerini farklı mekânlarda gerçekleştirmek zorunda kalmışlardır. 1970 yılından sonra Alevilik öğretisinin yayılması ve ibadetlerin gerçekleştirilmesi için Cem Evi olarak adlandırılan mekânlar kullanılmaktadır” (Rençber, 2012: 79-83).

⁴Cem kelimesi Arapça; toplama, bir araya getirme anlamında kullanılmaktadır. “Cem Evi, Alevî-İslam inancının ayin ve erkân yeridir. Cem erkânının yapıldığı yerdir” (Uğurlu,2007: 68).

⁵Ayin, Farsça dinî tören, ritüel anlamına gelmektedir. Alevilik inancına bağlı topluluklar, bir araya gelip yaptıkları ibadete Ayin-i Cem denilmektedir.

“Alevi inancına göre cinsiyet ayrımı yapılmaksızın, ibadet etmek amacıyla toplanılan ve bir dede tarafından yönetilen dini ibadete ayin-i cem denilmektedir. Saz ve söz ile icra edilen zikirler ayin-i Cem’de gerçekleştirildiği bilinmektedir” (Bekki,2018: 63).

Alevi toplulukların gerçekleştirdikleri Cem törenlerinin ana unsurlarından biri de semahlardır. “Semah olarak yaygınlık kazanmış olsa da Türkçede yerel ağızlara göre; samah, zamah, zemah, zamak, semak, semağ vb. olarak farklılaşan sözcüğün etimolojik kökeninin sema olduğu düşünülmektedir” (Ersoy, 2019: 37).

“Semahın, literatürde dans olarak tanımlandırıldığına rastlanılmaktadır. Ancak Alevi topluluklarının bu tanımlandırmayı kabul etmediği ve semahların cem törenleri içinde bir hizmet olarak adlandırdıkları görülmektedir” (Ersoy, 2019: 37-38).

“Semahlar, müzikal bir yapıya sahiplerdir ancak cem ayinlerinde bulunan tek müziksel eserler değillerdir. Dede tarafından icra edilen ezgiler sıralamasında yer alırlar” (Yıldız, 2020: 414).

Ayışıt Onatça (2007: 71-72) semahların cem içi ve cem dışı olarak iki farklı başlık altında incelenebileceğini belirtmiştir. Cem törenlerinde deyiş ve nefes gibi müzikal eserler ile icra edilen semahları cem içi olarak sınıflandırırken, cem törenleri dışında kültürü tanıtmak gibi nedenlerle icra edilen semahları ise cem dışı olarak sınıflandırmıştır.

“Alevi öğretileri cem törenlerinde semah, deyiş gibi müzikal türler ile aktarılmaktadır ve böylece sözlü kültür canlı tutulmaktadır” (Dönmez & Çelik, 2008: 1-5).

“Genellikle Alevi-Bektaşî kültüründe kutsiyet atfedilen ve Ehl-i Beyt’in soyundan gelen yedi ulu ozanın -Fuzûlî, Şah İsmail Hatâyî, Kul Himmet, Virânî, Yemini, Seyyid Nesimi, Pir Sultan Abdal- eserlerinin ezgilendirilmiş halleri daha makbul sayılmakla birlikte, toplumda önemli sayılan âşıkların eserleri de deyiş/ semah türünde itibar görür” (Demir,2013: 82).

“Bu deyişler Allah, Hz. Ali, On iki İmam gibi konuları ele almaktadırlar” (Sivri & Kuşça, 2014: 31).

Anadolu’nun hemen her bölgesinde yaşadığı bilinen Alevi-Bektaşî inancına mensup vatandaşların Cem törenleri, Malatya ili Arapgir ilçesinde de hala devam etmektedir. Demir’in 2011-2014 yıllarında bölgede gerçekleştirdiği derleme çalışmasında elde ettiği eserler, Arapgir Belediyesi tarafından kitaplaştırılmıştır. Bu kitaptaki eserlerden “Gönül Ne Gezersin Seyran Yerinde”, “Erzene Dağı’ndan Balta Getiren”, “Gel Beni Kötüye Yorma”, “Hak Nasip Eylese”,

⁴ sozluk.gov.tr (19.03.2021).

⁵ sozluk.gov.tr (19.03.2021).

“Sabah Kalktım Yönüm Hakk’a Çevirdim” isimli semah havaları çalışmamızın merkezinde yer almaktadır.

Bu çalışma, kitapta derlenen semah türündeki eserler ile bölgede daha önce derlenmiş olan semahların benzerlik ve farklılıklarının tespit edilmesi ve bu yol ile Demir’in derlediği eserlerin Malatya/Arapgir ilçesindeki semah havaları arasındaki yerlerini tespit etmeye odaklanacaktır.

YÖNTEM

Malatya bölgesi etnik açıdan incelendiğinde birçok farklı kültürü bir arada barındırdığı görülmektedir. Arguvan, Hekimhan gibi ilçelerde Alevi topluluklarının çoğunlukta olduğu görülmekteyken Arapgir ilçesinde ise Sünni ve Alevi nüfusunun eşit olduğu görülmektedir.

Malatya bölgesindeki Alevi toplulukların ibadetlerinin yapısı ve Demir tarafından 2011-2014 yılları içerisinde, Arapgir bölgesinde gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda derlenen semahların müzikal özellikleri bu araştırmanın çıkış noktası olarak belirlenebilir.

Araştırmada yöntem olarak literatür taraması, yarı yapılandırılmış görüşme ve alan araştırması yöntemleri kullanılmıştır. Veri analiz yöntemi olarak ise betimsel (açıklayıcı) analiz ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada incelenen notalar ve eserlerin karekodları Repertükül isimli veri tabanından alınmıştır.

Problem cümlesi

“Malatya/Arapgir bölgesindeki semahların müzikal özellikleri nelerdir?” sorusu bu araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

Alt problem cümleleri

Bu çalışmada üç adet alt problem cümlesi belirlenmiştir;

1. Arapgir bölgesindeki Alevi topluluklarının ibadetlerinde kullanılan semahların müzikal özellikleri nelerdir?
2. Demir’in 2011-2014 yılları içerisinde derlediği Arapgir semahlarının müzikal özellikleri nelerdir?

Amaç ve önem

Araştırmanın amacı, Arapgir ilçesindeki Alevi topluluklarının dini müzikal özelliklerini, Arapgir bölgesine ait olan semahların incelenmesi ile örneklendirerek saptamaktır.

Araştırmanın önemi ise Arapgir bölgesinde yaşayan Alevi topluluklarının ibadetlerinde kullanılan semahların araştırılması ve örneklendirilmesi sonucunda literatürde bu konu ile ilgili yapılacak çalışmalar için yeni bir kaynak olması şeklinde tanımlanmıştır.

Evren ve örneklem

Bu çalışmada evren, Malatya-Arapgir bölgesindeki semahların müzikal özellikleri olarak belirlenmiştir; örneklem ise Demir tarafından derlenen Arapgir semahlarının müzikal özellikleri olarak belirlenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

TRT repertuvarında yer alan malatya türkülerinin oran analizi

TRT THM repertuarı incelendiğinde 207 adet Malatya yöresine ait eser saptanmıştır. TRT THM Repertuarına ait 207 Malatya türküsünün 116 adedi uzun hava, 91 adedi kırık havadır (şekil 1). Kırık havalarda sözlü-sözsüz ayrımı yapılmamıştır ve 91 eserin 3 tanesi oyun havası sınıflandırmasına aittir.

Şekil 1: Malatya Türkülerinin Yüzdelik Oranlarını Gösteren Bir Grafik

Malatya türküleri incelendiğinde, Arapgir bölgesine ait herhangi bir uzun hava saptanmamıştır. Bununla birlikte Arapgir yöresine ait 8 adet kırık hava saptanmıştır (şekil 2).

Şekil 2: Arapgir Türkülerinin Yüzdelik Oranını Gösteren Bir Grafik

Malatya türküleri incelendiğinde, yöreye ait 2 adet semah türünde esere rastlanmıştır ve bu eserlerden bir tanesinin Arapgir bölgesine ait olduğu saptanmıştır (şekil 3).

Semahlardan Arguvan bölgesine ait *Çektiğim Cevr İle Cefa/Ağbaba Semahı* isimli semahın ve Arapgir bölgesine ait olan *Muhabbet Eyledim Sadık Yar İle* isimli semahın Hüseyini makamına benzediği görülmektedir.

Şekil 3: Malatya Semahlarının Yüzdelik Oranını Gösteren Bir Grafik

Muhabbet eyledim sadık yar ile⁶ isimli semahın müzikal incelemesi

Bu eser, TRT THM Repertuvarında 2109 numaralı eserdir.

Eserin diğer adı *Ya Hızır Semahı* olarak geçmektedir. Eserin yöresi, Malatya Arapgir bölgesi olarak saptanmıştır. Eser, Yücel Paşmakçı tarafından 1966 yılında derlenmiştir. Eserin kaynak kişisi, Aşık Süleyman Elver'dir. Eser incelendiğinde *Hüseyini* makamına benzediği görülmektedir.

Klasik Türk Müziğinde yer alan hüseyini makamı seyir açısından inici-çıkıcı özellik gösterir ve karar sesi Dügâh (la) perdesidir. Donanımında ise Segâh ve Evç perdelerini bulundurur.

Şekil 4: Eserin Makamsal Yapısı

Eserin notası incelendiğinde metronomunun 76 bpm olduğu ve eserin inici-çıkıcı seyir özelliği gösterdiği görülmektedir. Eserin donanımında *pervane* bölümüne kadar ikinci derece sib perdesi

⁶ Eserin notasına karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

bulunmaktadır ve bu bölüm içinde herhangi bir geçici değıştiren kullanılmamıştır. Bu durum Hüseyini makamı hissiyatı vermektedir. İlk bölüm 4/4 usulündedir.

Pervane bölümüne yani ikinci bölüme geldiğimizde eserin donanımı değışmektedir. İkinci bölümün donanımında ikinci derece sib perdesi ve mib perdesi bulunmaktadır ayrıca eser içerisinde geçici fa# perdesi de kullanılmaktadır. Pervane bölümü 2/4 usulündedir.

Eserin notası incelendiğinde iki bölümlü olduğu görülmektedir. Bu bölümler *Ağırlama* ve *Pervane* bölümleridir. Eserin karar sesi Dügâh (la) perdesi iken güçlüsü ise Hüseyini (mi) perdesidir. Eserde bulunan en tiz ses Gerdaniye (sol) perdesidir en pes ses ise Irak (fa#) perdesidir. Özellikle ikinci bölümde karar sesine ulaşmadan önce Irak (fa#) perdesine kadar genişlediği görülmektedir. Eser tam yedenlidir ve yeden sesi Rast (sol) perdesidir.

Gönül ne gezersin seyran yerinde⁷ isimli semahın müzikal incelemesi

Eserin yöresi, Malatya/ Arapgir/ Onar köyü olarak saptanmıştır. Eser 2013 yılında Sertan Demir tarafından derlenmiştir. Eserin kaynak kişisi, Halil (Dede) Kaygusuz'dur. Eser incelendiğinde *Hüseyini* makamına benzediği görülmektedir.

Şekil 5: Eserin Makamsal Yapısı

Eserin notası incelendiğinde metronomunun 75 bpm olduğu ve eserin inici-çıkıcı seyir özelliği gösterdiği görülmektedir. Eserin donanımında ikinci derece sib perdesi kullanılmıştır. Aynı zamanda eserde geçici olarak fa# perdesinin kullanıldığı da görülmektedir.

Eser kendi içerisinde usul değışikliği göstermektedir. Bu usuller sırasıyla 4/4, 6/4, 7/8, 6/4, 7/8, 6/4, 7/8, 6/4, 7/8, 6/4, 7/8 şeklinde ilerlemektedir. Genel olarak eserde üç farklı usul kullanılmıştır.

Eserin karar sesi Dügâh (la) perdesi iken güçlüsü ise Hüseyini (mi) perdesidir. Eserde bulunan en tiz ses Gerdaniye (sol) perdesidir, en pes ses ise Irak (fa#) perdesidir. Eser tam yedenlidir ve yeden sesi Rast (sol) perdesidir ayrıca eser makam seyir özelliğinin gerektirdiği gibi pes tarafa genişleme yapmaktadır.

Erzene dağı'ndan balta getiren⁸ isimli semahın müzikal incelemesi

Eserin yöresi, Malatya/ Arapgir/ Onar köyü olarak saptanmıştır. Eser 2014 yılında Sertan Demir tarafından derlenmiştir. Eserin kaynak kişisi, Halil (Dede) Kaygusuz'dur. Eser incelendiğinde *Hüseyini* makamına benzediği görülmektedir.

⁷ Eserin notasına karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

⁸ Eserin notasına karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

Şekil 6: Eserin Makamsal Yapısı

Eserin notası incelendiğinde metronomunun 70 bpm olduğu ve 13. porteden itibaren metronomun 90 bpm'e çıktığı görülmektedir. Eser, inici seyir özelliği göstermektedir. Eserin donanımında ikinci derece sib perdesi kullanılmıştır. Aynı zamanda eserde geçici olarak ikinci derece fa# perdesinin kullanıldığı da görülmektedir. Eserin usulü 4/4 şeklindedir.

Eserin karar sesi Dügah (la) perdesi iken güçlüsü ise Neva (re) perdesidir. Eserde bulunan en tiz ses Gerdaniye (sol) perdesidir, en pes ses ise Irak (fa#) perdesidir. Eser tam yedenlidir ve yeden sesi Rast (sol) perdesidir ayrıca eser makam seyir özelliğinin gerektirdiği gibi pes tarafa genişleme yapmaktadır.

Gel beni kötüye yorma⁹ isimli semahın müzikal incelemesi

Eserin yöresi, Malatya/ Arapgir olarak saptanmıştır. Eser 2014 yılında Sertan Demir tarafından derlenmiştir. Eserin kaynak kişisi, Halil (Dede) Kaygusuz'dur. Eser incelendiğinde *Hüseyini* makamına benzediği görülmektedir.

Şekil 7: Eserin Makamsal Yapısı

Eserin notası incelendiğinde metronomunun 100 bpm olduğu görülmektedir. Eser, çıkıcı seyir özelliği göstermektedir. Eserin donanımında ikinci derece sib perdesi kullanılmıştır. Eserin usulü 4/4 şeklindedir.

Eserin karar sesi Dügah (la) perdesi iken güçlüsü ise Çargah (do) perdesidir. Eserde bulunan en tiz ses Hüseyini (mi) perdesidir, en pes ses ise Rast (sol) perdesidir. Eser tam yedenlidir ve yeden sesi Rast (sol) perdesidir.

⁹ Eserin notasına karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

Hak nasip eylese¹⁰ isimli semahın müzikal incelemesi

Eserin yöresi, Malatya/ Arapgir/ Onar Köyü olarak saptanmıştır. Eser 2014 yılında Sertan Demir tarafından derlenmiştir. Eserin kaynak kişisi, Halil (Dede) Kaygusuz'dur. Eser incelendiğinde *Hüseyini* makamına benzediği görülmektedir.

Şekil 8: Eserin Makamsal Yapısı

Eserin notası incelendiğinde metronomunun 80 bpm olduğu görülmektedir. 76. Portede bulunan usul değişikliğinden itibaren metronom 90 bpm'e çıkmaktadır. 221. Portede de yeni bir usul değişikliği görülmektedir, bu değişiklik ile metronom 100 bpm'e çıkmaktadır. Eser, inici seyir özelliği göstermektedir. Eserin donanımında ikinci derece sib perdesi ve ikinci derece fa# perdesi kullanılmıştır.

Eser kendi içerisinde usul değişikliği göstermektedir. Bu usuller sırasıyla 4/4, 7/8, 10/8 şeklinde ilerlemektedir. Genel olarak eserde üç farklı usul kullanılmıştır.

Eserin karar sesi Dügah (la) perdesi iken güçlüsü ise Hüseyini (mi) perdesidir. Eserde bulunan en tiz ses Gerdaniye (sol) perdesidir, en pes ses ise ikinci derece fa# perdesidir. Eser tam yedenlidir ve yeden sesi Rast (sol) perdesidir ayrıca eser makam seyir özelliğinin gerektirdiği gibi pes tarafa genişleme yapmaktadır.

Sabah kalktım yönüm hakk’a çevirdim¹¹ isimli semahın müzikal incelemesi

Eserin yöresi, Malatya/ Arapgir/ Onar Köyü olarak saptanmıştır. Eser 2014 yılında Sertan Demir tarafından derlenmiştir. Eserin kaynak kişisi, Halil (Dede) Kaygusuz'dur. Eser incelendiğinde *Hüseyini* makamına benzediği görülmektedir.

Şekil 9: Eserin Makamsal Yapısı

¹⁰ Eserin notasına karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

¹¹ Eserin notasına karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

Eserin notası incelendiğinde metronomunun 80 bpm olduğu görülmektedir. Eser, çıkıcı seyir özelliği göstermektedir. Eserin donanımında mib perdesi kullanılmıştır. Aynı zamanda eserde geçici olarak fa# perdesinin kullanıldığı da görülmektedir. Eserin usulü 7/8 şeklindedir.

Eserin karar sesi ve güçlü sesi Çargah (do) perdesidir. Eserde bulunan en tiz ses Evç (fa#) perdesidir, en pes ses ise Buselik perdesidir. Eser yarım yedenlidir ve yeden sesi Buselik (si) perdesidir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Malatya Arapgir bölgesine ait ¹²altı adet semah havası tespit edilmiştir. Söz konusu eserler ele alındığında bölgeye ait kırık havaların %5,4'ünün semah havası olduğu görülmektedir. Bu durum bölgede din dışı müziğin daha yaygın kullanıldığı şeklinde yorumlanabilir.

İncelenen altı eserden dördü 9 seslik bir sahaya sahiptir. Kalan iki eserden biri 5 diğeri 6 seslik bir sahaya sahiplerdir. Bu durum eserlerin büyük çoğunluğunun geniş bir sahada icra edildiğini göstermektedir.

Malatya Arapgir bölgesine ait semah havalarının hepsinin Hüseyini makamına benzediği tespit edilmiştir. Bu eserler aynı makama benzeseler de içlerinde farklılıklar göstermektedirler. Bölgeye ait semahların dördünün donanımında ikinci derece sib perdesi bulunurken; bir eserin donanımından mib perdesi, diğer bir eserin donanımında ise ikinci derece sib perdesi ile ikinci derece fa# perdesi bulunmaktadır. Ayrıca bu eserlerin üçünde geçici fa# sesi kullanılmıştır ancak diğer üç eserde geçici bir ses kullanılmamıştır.

Eserler incelendiğinde karar sesleri ile güçlü sesleri arasında da farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Beş eserin karar sesi Dügah (la) perdesi iken bir eserin karar sesi Çargah (do) perdesidir; Üç eserin güçlü sesi Hüseyini (mi) perdesi iken bir eserin güçlü sesi Neva (mi) perdesi diğer bir eserin güçlü sesi ise Çargah (do) perdesidir. Malatya Arapgir yöresi incelendiğinde yörenin, semah havaları genelinde zengin bir makamsal yapıya sahip olmadığı görülmektedir. Ancak bölgede tek bir makamsal dizi kullanılmış olsa da bu dizilerin kendi içlerinde farklılıklar gösterebileceği söylenebilir. Bu durum, “Türk Halk Müziği zengin bir müzikal yapıya sahiptir” şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca tek makam yapısının kullanımı bölgede dini müziğin gelişmediği sonucunu da göstermektedir.

İncelenen semah havalarının usul bakımından da farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Eserler usul benzerliği taşımamakla birlikte kendi içlerinde de usul bütünlüğü bulundurmamaktadırlar. Eserlerden üç tanesi tek usullü iken bir tanesi iki usullü, iki tanesi ise üç usullüdür. Bu durumda semahların farklı bölümlerden oluştuğu ve bu bölümlerin usul farklılıkları taşıdığı söylenebilir.

Genel olarak bu eserlerin geniş bir ses sahasının olduğu, eserlerde tek bir makam benzeri yapının kullanıldığı ve bu makam yapısının kendi içinde farklılıklar gösterdiği, ayrıca eserlerde ortak bir usul yapısının olmadığı görülmektedir ve buna sonuç olarak bölgenin semah havaları özelinde pek gelişim sağlamadığı söylenebilir.

Bu bağlamda öneriler ise şu şekilde sıralanabilir;

- Malatya yöresinin diğer ilçelerinin semah havaları üzerine kapsamlı bir araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

¹² Demir'in derleme çalışmaları ve Repertükül isimli internet sitesinden elde edilen veriler baz alınmıştır.

- Semah havaları özelinde kullanılan Hüseyini makam dizisinin, kendi içindeki farklılıkları üzerine bir çalışmanın yapılması gerektiği görülmektedir.
- Yapılacak bu çalışmaların hem Malatya yöresinde hem de diğer yörelerde icra edilen semah havalarının müzikal yapısını anlama ve dini değerini kavrama konusunda gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, E. (2008). *Türk dünyasında din ve gelenek üzerine Şamanizm, Burhanizm ve Yesevilik*. Doğu Kütüphanesi.
- Atay, H. (1983). *Ehl-i Sünnet ve Şia*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Aydemir, M. (2016). *Türk müziği makam rehberi* (2. Baskı). Pan.
- Ayışıt Onatça, N. (2007). *Alevi Bektaşî kültüründe kırklar semahı*. Bağlam.
- Balcıoğlu, R. (2003). Alevilik üzerine bir değerlendirme. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 28, 1-3. <https://hbdvdergisi.hacibayram.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/629>
- Bekki, S. (2018). Semahların yaşattığı ve yansıttığı değerler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 85, 63-70. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TWpnNE16YzNodz09>
- Buluç, S. (2016). Şamanizm. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, 1-25. <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/21.php>
- Dedekargınoğlu, H. (2010). Dünkü ve bugünkü Alevilik. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 56, 327-348. http://isamveri.org/pdfdrq/D01093/2010_56/2010_56_DEDEKARGINOGLU.pdf
- Demir, S. (2013). *Türk halk müziğinde türler*. Usar.
- Demir, S. (2015). *Arapgir yöresi Türk müzik kültürü*. Arapgir Belediyesi Kültür.
- Dönmez, M. & Çelik, H. (2018). Alevilikte cem ibadetine yüklenen anlamlar ve cem ibadetinin manevi makamları. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 1-21. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mikad/issue/40937/468689>
- Ersoy, İ. (2019). Müzik türleri sınıflandırmasında model uygulaması: bir müzik türü olarak "Semah". *Eurasian Journal of Music and Dance*, (14), 32-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejmd/issue/46559/584359>
- Gömeç, S. (1998). Şamanizm ve eski Türk dini. *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 38-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/11139/133257>
- Güray, C. (2010). Semâ'dan Semah'a bir sonsuz devir. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 56, 119-152. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRFNE16RTNodz09>
- Karaca, İ. (2020). Ehl-i Haklar'da toplumsal ilişkiler. *Asya Studies*, 4(1), 51-55. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asya/issue/58656/796895>
- Ocak, A.Y. (1983). *Bektaşî menakıblarında islâm öncesi inanç motifleri*. Enderun.
- Özdemir, U. U. (2009). *Bir halk çalgısının sosyal ve kültürel kimlik bağlamında incelenmesi: Ehl-i Hak'ın kutsal sazı Tanbur*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Perrin, M. (2003). *Şamanizm* (B. Arıbaş, Çev.). İletişim.

- Rençber, F. (2012). Alevi geleneğinde “cem evinin” tarihsel kökeni. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(3), 73-86. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/daad/issue/4488/61839>
- Sarıkaya, M. S. (2019). Alevilik-Bektaşiliğin tasavvufi boyutu üzerine. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 82, 9-23. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TWpVek5qYzNOdz09>
- Sivri, M. & Kuşça, S. (2014). Şah İsmail Hatai ve Pir Sultan Abdal deyiş ve nefeslerinden Alevi-Bektaş kozmogonisi ve Kırklar meclisi’ne. *CIU Folklor/ Edebiyat*, 20(78), 179-202. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26054/274429>
- Turan, F. A. (2010). Şaman ritüellerinden Alevi Semahlarına esrarlı yolculuk. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 56, 153-162. <https://researchgate.net/publication/291829792>
- Uğurlu, A. R. (2007). *Aşk-ı muhabbet*. Seçil.
- Ünver, M. (2009). Nesimi ve Vahdet-İ Vücut. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 537-552. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2878/39660>
- Yıldız, S. (2020). Tunceli ve çevresinden derlenen iki semah: Maraş semahı ve Kırklar semahı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 96, 411-428. <https://hbvdergisi.hacibayram.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/2820>